

טז. כל המטלטלין מביאים את הטומאה על האדם הנושאן, בעובי המרדע.
יז. הבורצר לגת — הוכשר.
יח. גידולי תרומה — תרומה.

לרבי מאיר, גזירות ח' ו-ט' נחשבות כדבר אחד. ונוסף: המניח כלים תחת הצינור לקבל בהם מי גשמים, אחד המניח ואחד השוכח, פוסלים את המקוה.
לרבי טרפון, הגזירה ה-ט"ז אינה ('הלכה מקופחת, ששמע השומע וטעה'). ובמקומה מוסיף 'המניח כלים תחת הצינור' (כרבי מאיר), ומחשיב ח' ט' לשתיים.
לפי התוס', גזירות א' ו-ב' או ד' ו-ה' — נחשבות כאחד. ונוסף: 'לא יאכל הוב עם הזבה'. ישנה שיטה נוספת במגין י"ח דבר (הרא"ה). מובא בריטב"א וב'חדושי הר"ן' כאן. וע' גם ברמב"ן לעיל טו), לפיה גזרות א' וב' הנ"ל נחשבות כאחת. גזרה י' נחשבת כארבעה דברים (פתן, ייגן, שמגן, בנותיהן), י"ג וי"ד (אין קורין ואין פולין) אינן במגין י"ח דבר. ולרבי מאיר שנוסף גזרת מניח כלים תחת הצינור, אינו מחשיב גזרה ג' (שיתה משקין טמאים) לעצמה, אלא נכללת בא' וב'. ויש אומרים שלדעתו גזרה י"ב אינה במגין.
ויש סוברים כשיטה זו אלא שא' וב' נחשבות כשתיים ופתן ושמגן — כאחת.
[י"ח דבר, אי אפשר לבית דין אחר לבטלם, אף לא אליהו ובית דינו, מלבד אם לא פשט איסורם, כגון שמן גויים שעמד רבי יהודה נשיאה ובית דינו והתירו (עפ"י ע"ז לו, וע"ש בראשונים)].

דפים יז — יח

- כג. א. האם מותר לו לאדם להתחיל במלאכות לפני השבת, באופן שייעשו מאליהן בשבת?
ב. האם מצווה אדם על שביתת כליו בשבת?
ג. האם מותר ליתן לנכרי דבר מה לפני השבת בידיעה שיעשה בו מלאכה בשבת?
ד. האם מותר להניח מאכל על האש לפני שבת, שיהא מתבשל והולך במשך השבת?
ה. האם יש חיוב משום מלאכת 'לישה' בנתינת מים על קמה, עפר ושאר חומרים, ללא גיבול?

א. נחלקו בית שמאי ובית הלל האם מותר לשרות דיו / סימנים / כרשינים ערב שבת עם חשכה או אין היתר אלא בכדי שישורו מבעוד יום. וכן לענין נתינת אונים (= כריכות) של פשתן לתוך התנור (להתלבן) — אין היתר לבית שמאי אלא בכדי שיהבילו מבעוד יום. והוא הדין לנתינת צמר לזירה — בכדי שיקלוט העין (= המראה). פריסת מצודה — בכדי שיצודו מבעוד יום, (במקום שהחיות מצויות, ובמצודה שאינה קולטת אלא חיה אחת או שתיים. תוס'). ובכולם בית הלל מתירים עם השמש. [אלא שבזירה אף לבית הלל אסור אם איננה עקורה מהאש וגם טוחה — גזרה שמא יחתה בגחלים או יגיס. וכן לפי לשון אחת בדעת רב יוסף, אין התר בהכנסת אונים לתנור מיטלטל אלא בקבוע, משום שביתת כלים, וכפי שיבואר. וכן אפשר שלדעה אחת אין התר אלא אם טח פי התנור — שמא יחתה בגחלים. עפ"י רשב"א להלן].

ומודים בית שמאי שטוענים קורות בית הבד על הזיתים ועיגולי הגת על הענבים — מפני שהפירות כבר מרוסקים, וגם אילו היה טוען בשבת, לא היה חייב חטאת, שהמשקה היה יוצא גם בלעדי הטענה. בטעמם של בית שמאי נראה שנחלקו אמוראים — לרבה, גזרה שמא יבואו לעשות כן בשבת עצמה ונמצא מתחייב חטאת, (אבל משום שביתת כלים אין איסור, כי הכלי אינו עושה מעשה. עפ"י תוס'), ולרב יוסף, משום שביתת כלים.

ובמקום שאין המלאכה נעשית על ידי הכלי, כגון פתיקת מים לגינה או גימור / גיפור כלים על הקרקע — לרב יוסף מותר הדבר גם לבית שמאי, ולרבה — אסור.

ישנם דברים אחרים שלא אסרו אף לדעת בית שמאי, כגון שריית שכר בגיגית למשך ימים רבים, וכן הדלקת הנר בערב שבת, וקדרה הנתונה על האש — כיון שדברים אלו הכרחיים לא גזרו בהם (עפ"י רשב"א). ולרב יוסף שהאיסור משום שביתת כלים — סתמם מופקרים (ע"י האדם שאינו רוצה באיסור, או מתקנת חכמים) ולכך מותר.

לדעת רב יוסף, לפי לשון ראשונה בגמרא, גם בית הלל אוסרים משום שביתת כלים, כאשר הכלי עושה מעשה, כגון טחינה בריחים של מים, וכן פריסת מצודה שעושה מעשה בלכידת החיה, ולא התירו במשנה אלא מצודות שאינן עושות פעולה, כגון חכה. ואולם לרב אושעיא בשם רב אסי אין לבית הלל איסור שביתת כלים כלל. ולדעת רבה מודים בית הלל במקום שיש השמעת קול, שאסור להפעיל הכלי שיפעל בשבת, כגון ריחים של מים, משום זלזול.

רב יוסף אינו סובר טעם זה של השמעת הקול. רבנו תם והר"ז פסקו כרב יוסף וכתב אושעיא, ולפי זה יש היתר ליתן חטים בריחים של מים מערב שבת. ואולם רבנו הנגאל פסק לאיסור, שהלכה כרב רב יוסף, ולזה הסכימו האו"ז הראב"ד הרמב"ן התוס' הרא"ש והטור. הר"ף הביא את שתי הדעות ולא הכריע. השו"ע פסק להקל ואילו הרמ"א כתב שנהוג להחמיר לכתחילה, אבל במקום הפסד יש להקל לסמוך על דעה ראשונה.

ב. לבית שמאי, אליבא דרב יוסף — מצווה אדם על שביתת כליו מן התורה (למען ינות... ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו), גם אם הכלי אינו עושה מעשה, כגון כלי ששורים בו דיו. ומה שמותר להדליק נר מערב שבת ולהניח קדרה בתנור ולעשות שכר בגיגית — משום שמפקירם, (ואי אפשר בענין אחר. עפ"י תוס'). ולבית הלל — אין אדם מצווה על שביתת כלים בשבת, [מלבד ללשון אחת, כשהכלי עושה מעשה. (וכן דעת רבה לפי בית שמאי, וכנ"ל). ואולם אין הלכה כן אלא כרב אושעיא. עפ"י תוס'. וכן דעת כל הפוסקים, שאין אדם מצווה על שביתת כליו].

א. שביתת כלים אינה אלא כשמלאכה נעשית על ידי הכלי, אבל לא כשהכלי מקבל מלאכה, כגון עורות הנעבדים אין שייך בהם איסור משום שביתת כלים. ראשונים.

ב. מצווה אדם על שביתת בהמתו לכל הדעות, כמפורש בכתוב. ואין לסמוך על הפקר אלא כשאי אפשר בענין אחר, כנר וקדרה לבית שמאי — הלכך אין להשכיר בהמה לנכרי לשבת ולהפקירה. ועוד, שאין הדבר מפורסם (עפ"י תוס').

ג. יש אומרים שאין איסור משום שביתת כלים כשמשכיר כלי לנכרי ביום רביעי או בחמישי. ויש שלמדו מזה אף לענין שביתת בהמתו, אבל הדעת מכרעת להחמיר בזה. עפ"י בעל המאור להלן. והטעם נראה, כפי המוזכר ברא"ש, שמהתורה אין איסור אלא בכלים העושים מלאכה לישראל, אבל מלאכת נכרי אינה אסורה אלא מדרבנן, ולכן התירו ברביעי ובחמישי. והרמב"ן חולק וסובר שאין חילוק בשביתת כלים אם משכיר לנכרי סמוך לשבת או מופלג ממנה. וכן נראה דעת התוס' והרא"ש.

ד. יש להוכיח מדברי התוס' בסוגיא (נד"ה ולימא) ששביתת כלים שאדם מצווה בה לבית שמאי, הוא הדין במלאכה דרבנן (עפ"י שו"ת משיב דבר ח"א כג).

יש מי שכתב מסברה שבשביתת כלים לבית שמאי וכן בשביתת בהמתו, גם מלאכה שאינה צריכה לגופה בכלל האזהרה, שלא שייך באלו גדר 'מלאכת מחשבת'. [ובספר שמירת שבת להלכתה (כו הערה טו) מובא בשם הגרשו"א לשמוע מדהתוס' להלן נג שאין איסור משום שביתת בהמה

במלאכה שאינה צריכה לגופה, לפי מה שאנו נוקטים כרבי שמעון. וכן בעיר בשו"ת אבני נזר או"ח נו,ה]. ועוד כתב, שנראה מדברי התוס' שאין בכלל 'שביתת כלים' אלא כשהמלאכה נעשית מעצמה בכלים, אבל האדם העושה על ידי כלים — הפעולה מתייחסת לאדם ולא לכלים (עפ"י בית זבול ח"ב בהערות שבסוס"י כד).

ויש להעיר שלכאורה התוס' לא כתבו אלא שכלים המקבילים למלאכה אינם בכלל האיסור, אבל לא דיברו באופן שאדם פועל מלאכה עם הכלים. אדרבה יש לדקדק קצת מדבריהם (יח: ד"ה ולא; יט. ד"ה לא), שגם כאשר הנכרי עושה מלאכה בכלים, הרי זה בכלל 'שביתת כלים'. אכן יש מקום כן מצד הסברה כשלעצמה.

ג. בית שמאי אוסרים למכור לנכרי ולטעון עמו (על חמורו) ולהגביה עליו — אלא כדי שיגיע למקום קרוב, (— שיגיע ליעודו קודם לפני השבת. רש"י ועוד. וערש"ש), משום שהנכרי עושה מלאכה בחפץ זה (הוצאה מרשות לרשות; מחמר) ונראה כשלוחו של ישראל. וכן אסור להשאילו ולהלוותו או ליתן לו במתנה אלא כדי שיגיע לביתו. (ומדובר בכלים שאינם עושים מלאכה, שאם כן אסור משום שביתת כליו. ראשונים). ובית הלל מתירים. לדעת תנא קמא בברייתא, לא התירו בית הלל אלא כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה (של העיר שהנכרי דר שם. רש"י), ולרבי עקיבא — כדי שיצא מפתח ביתו (עפ"י רש"י. וע"ע תורי"ד).

כיוצא בדבר, בית שמאי אוסרים: אין נותנים עורות לעבדן ולא בגדים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום, (ואפילו לא עשה מבעוד יום, אין לחוש במה שעושה הנכרי בשבת, כיון שיש שהות לעשות מקודם אינו נראה כשלוחו. ראשונים), ובית הלל מתירים. (ודוקא אם קצץ לו דמים. תוס' יט. עפ"י גמרא שם). רשב"ג מסר על מנהג בית אבא להחמיר על עצמם כבית שמאי, והיו נמנעים מליתן כלי לבן (שכיבוסם ממושך) לכובס נכרי שלשה ימים קודם לשבת.

א. רבנו תם רצה להתיר לנכרי לבנות בקבלנות, שהרי הלכה כבית הלל. ואולם ר"י אסר כי לא התירו אלא בתלוש שאין הדבר מפורסם, אך לא במחובר, שהרואה יאמר שכיר-יום הוא. וכן דעת הרמב"ם הרי"ד הרשב"א והר"ן ועוד. ואף רבנו תם כשבנה ביתו לא סמך על תשובתו ולא רצה להתיר.

אבל עבודת שדה על ידי נכרי — מותרת בקבלנות, כי בשדה הרגילות היא לעבוד באריסות, והרי האריסות מותרת כי הגוי עושה על דעת עצמו. ובשכירות יום אסור בכל אופן. תוס'. והר"ן אוסר כל קיבולת, גם בשדה, כיון שהבעלים נוטלים כל הפירות, הרי נראה לאנשים כשכיר יום.

ואם ידוע שרוב הבתים נבנים בקבלנות, יש שכתבו להתיר, שהרי לא יחשדו לומר שכיר יום הוא. (ע' נודע ביהודה קמא, או"ח יב). ובבאור הלכה פקפק בדבר, שהרי לפי דעת הר"ן (ועוד כמה פוסקים) אסור בקיבולת אף בשדה שרגילים בו באריסות. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג לה) נקט לדינא כהגוב"י, אלא שכתב שלכתחילה יש להחמיר במדינותנו שמזלזלים באיסורי שבת, שלא לבנות אף ע"י קבלן נכרי.

ב. נכרי שעשה מלאכה בשבת עבור ישראל וגמרה בו ביום, כגון כובס נכרי שכיבס בגדיו — יש סוברים שאסור לישראל ללבשם באותה שבת (תו"י, כדן מלאכה שעושה נכרי עבור ישראל. וכן כתב בתורי"ד יט. והג"א (אות לו) ממהרי"ח). ויש מתירים (ר"ן, דאדעתא דנפשיה קעביד.

ד. אף לדעת בית הלל שאין אדם מצווה על שביתת כליו בשבת, אסרו חכמים להניח תבשיל או צלי על

האש ערב שבת עם חשכה — גזרה שמא יחתה בגחלים. [וכן אין נותנים פת לתנור עם חשכה ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניה מבעוד יום. רבי אליעזר אומר: כדי שיקרום התחתון (= הצד הדבוק לתנור) שלה. משנה וגמרא להלן י"כ].

ולא גזרו אלא בדברים שרגילים לחתות בהם, אבל כגון המגמר בגדיו או מגפר כליו, שהעשן קשה להם — אין חשש חיתוי ומותר. וכן נתינת אונים של פשתן בתנור, שהרוח קשה להם, אינו מגלה את התנור ולא יבוא לחתות.

וכן מותר ליתן בשר חי בקדרה (אך לא צלי. ראשונים), שאינו ראוי לאכילה בערב, או מאכל שכבר נתבשל — שאין שם חשש חיתוי. לא אסרו אלא בשהתחיל להתבשל. ואם נותן בקדרה חתיכה חיה, שאין ראוי לאכול לערב — מותר, שמסיח דעתו מן התבשיל. וכן דברים המתבשלים לאט, שאינם מוכנים בבוקר — אסור, שמא יחתה למהר בישולם, כגון מילוי קדרה בעססיות ותורמסין (כפר"ש). וכיוצא בדבר הנחת חבית מלאה מים בתנור (לפי שרגילים לחמם על אש רפה, ושמא יבוא למהר בישולו) שיהא מוכן לו מיד במוצ"ש. עפ"י תוס' ועוד), והנחתום שעשה כן — אסורים המים למוצאי שבת בכדי שיעשו.

א. תבשיל בקדרה המבושל כמאכל בן דרוסאי — כתבו התוס' (עפ"י הסוגיא להלן. וכ"ה דעת רב האי גאון. הובאה בערוך ובבעה"מ ועוד. וכ"ד הרא"ה) הרי זה בכלל מבושל ואין חוששים שמא יחתה. ואילו הרמב"ן בחידושו כתב שגם בזה גזרו בקדרה שמא יחתה. וכן הביא מבה"ג. וכן היא דעת הרי"ף והרמב"ם, ורבנו יהונתן, ואפילו אם נתבשל כל צרכו, כל שמצטמק ויפה לו — אסור שמא יחתה. וע"ע להלן לה-לו.

ב. לדעת רב האי גאון, דבר שאינו מבושל והוא צונן, אסור ליתנו על האש ערב שבת עם חשכה, ולא התירו בקדרה חיה אלא כשכבר נתחממה. ואולם אין כן דעת שאר הפוסקים. ג. בהגדרת 'בשיל ולא בשיל' כתב החזו"ן-איש (לו, כב) שכל שהגיע לשיעור שהיד סולדת בו קודם שקיעת החמה — אסור. ולפי"ז נתינת דבר חי לתוך הקדרה לא הותרה אלא בענין שהקדרה צוננת ולא יוכל להתחמם לכדי 'יד סולדת' קודם השקיעה. ובשו"ת אור לציון (ח"א כא) חולק וסובר שכל שלא נתרכך הבשר נחשבת 'קדרה חיתא'. יש שיטה בין הפוסקים שתבשיל בקדרה שלא הגיע למאכל בן דרוסאי, הרי זה כחי ומותר. כ"פ הב"ח בדעת הטור. ויש מי שדייק כן מרש"י בסוגיין. ע' בשו"ת בית זבול ח"ב כגה. וכן צידד בשפת אמת.

ד. דעת הכלבו והגהות מיימוניות שאם דעתו בפירוש לאכול התבשיל למחר, מותר אף בבשיל-ולא-בשיל. ובשאר הפוסקים לא נמצא חילוק זה. עפ"י בית יוסף רנג. וע' חזו"א (לו, ג) שצדק דעה זו לסניף. ועע"ש לו, כב.

וקדרה חיה שדעתו לאכלה בלילה — מתוך דברי הבאור-הלכה (רנג, א ד"ה מסיח) משמע שאסור. וכן הורה הגר"ח פ"י שיינברג שליט"א (הובא בשו"ת דברי חכמים 362) שקדרה חיה הראויה לערב, כגון בסיר לחץ — אסור. ואילו החזו"א (לו, כב) צידד בדבר, שלא גזרו חכמים אפילו דעתו לאכלו בלילה, כיון שעל הרוב אין משהים קדרה חיתא אלא לצורך מחר.

בשר של גדי רך — הרוח קשה לו, הלכך מותר ליתנו מערב שבת על האש לצלותו. [ואמר רבינא: דלעת חיה דינה כגדי, כי הרוח קשה לה]. ודוקא כשהוא מנותח לנתחים, אבל שלם — אין קשה לו הרוח ואסור. (עפ"י גמרא להלן כ.). לרב ירמיה מדפתי מותר רק אם פי התנור טוח בטיט. ורב אשי התיר אפילו אינו טוח. ויש אומרים שמחלוקתם אמורה באיל גדול אבל בגדי רך מותר תמיד. ולפי זה לרב אשי אין איסור אלא בבשר המונח על גחלים (לא בתנור. רש"י).